

A történet, amit itt el akarok mondani, az Ipoly mellett esett meg, szülőfalumtól nem messze az egyik szomszéd községben. Egyike a legérdekesebbeknek, amiket gerendás házunkban az öregektől hallottam. Nekem legalább is. Később ugyanis egy vén, kétszázévestendős könyvben is olvastam, mint külszágban megtörtént históriát. Sokat álmélkodtam rajta, az élet különös játéka: egy régi eset később megismétlődhetik. Eddig, amíg meg nem tanultam, hogy régi és új történetek lehetnek egyformák, mert az emberi lélek alapjában véve ugyanaz volt hajdan, mint később, s ugyanaz Afrikában és Indiában, mint az Ipoly mellett.

Kántor János, noha bizonyos irodalmi jelleg volt a nevében, egész bizonyos, hogy mit sem tudott a hajdani külországi történetről. Egyszerű, dolgos parasztemberként élte le életét. Hajlott volt a háta, de nem a könyvekben való búvárokodástól, hanem mert annyit fáradozott, kétkezi munkájában, hogy belegörbült nyaka-dereka. Ha nem az eke, a kasza vagy a kapa mögött hajlongott, akkor kosarat cipelt a hátán, tele zöldséggel, késő este vagy pitymalatkor a mezőről haza, hazulról be a városba a piacra.

A felesége ugyanúgy. Azzal se lehetett máshol szót váltani, mint a kapa végénél, baromfiak között, vagy a piac felé az úton, akkora teher alatt, hogy a földön kőszörülte az orrát. Túrták a rögöt, termeltek mindent és pénzt facsartak ki mindenből, még abból is, ami másnak eszébe se jutott. Az asszony például még arra is ráadta a fejét, hogy mikor a dér megcsípte a vadrózsa bogóját, csipkét szedett. Azt is árulta a piacon. De összeszedte a borzangot és a szederinát is a vízparton, az árkokban és azt is pénzzé tette. Pedig az ilyesmit mifelénk a cigányoknak való foglalkozásnak tartják. A faluvégi cigányasszonyok nem egyszer rákiabáltak.

— Elveszed a kenyerünket, te! Gyevla szomorijjon meg!

Szomorkás képű, földet néző teremtés volt mind a kettő: Kántor János is, meg a felesége is. Nem azért, mintha Gyevla búsitotta volna őket. Gyevla márékkal szórta rájuk az áldást, vagyont adott nekik, meg négy gyermeket. Először a gyermekeket, aztán a vagyont. A gyerekek kedvéért törték magukat annyira mind a ketten: hogy azoknak legyen. A legidősebb fiú volt. Azt taníttatták. A taníttatás meg, tudjuk, számolatlan viszi a százasokat. A második leány volt. Férjhez kellett adni, hozomány kellett neki. A legkisebb kettőnek, ismét fiúnak meg vagyon, hogy gazdálkodhassék.

Az asszony az egész hétben egyetlen pillanatra zökkent ki munkájából, vasárnap, mikor kiállt a kiskapuba nézni, hogyan lépeget széplánya a tempolomba csikorgós csizmában, tarka selyemszoknyában, nagyrózsás pruszlikban, tenyérynyi széles pántlikával a hajában s rubint köves függővel a fülében, amitől piros fényesség játszadozott tejfehér orcáján. Kántor János pedig egyetlen alkalommal húzta ki egyenesre meggörbült hátát; mikor tanult fiával, aki csupán egy-egy alkalomra jött haza a messzi városból, együtt mehetett az Isten házába.

Izzott a szülői szeretet Kántor János és felesége szívében, annyira lobbogott, hogy tüze, fénye elvakította őket. Nem láttak, nem hallottak, minden gondolatuk csak akörül forgott, hogyan szerezhetnek nekik még több kényelmet, még több földet, házat a városban a tanult fiúnak, olyat, hogy ne szegyelje magát a fényes úri meny előtt, házat a lánynak a faluban, hogy az első legények kapjanak utána, még két házat a kisebb fiúknak, hogy maguk portáján lehessenek, ne szoruljanak a vösködés keserű kenyerére.

Pedig jó lett volna, ha többet néznek gyermekeik szemébe, szemükön keresztül lelkükbe is. Akkor észrevehették volna, hogy a tanult úri fiuk reszketve gondol rá, nehogy eszébe jusson görbehátú apjának egyszerű fekete ru-

hájában beköszönteni abba a városi házba, a finom úri menyhez látogatóba. Az asszony is észrevehette volna a lányán, ha nem csak utána néz, hanem a szemébe is, hogy húzogatja az orrát anyja görbe voltán és kineveti rajongását...

De nem ocsúdott fel sem Kántor János, sem a felesége. Az asszony járt jobban, mert élete végéig boldogan húzta az igát értük. Mikor egyszer a nagy cipekedésben ágynak dőlt, azzal a boldog tudattal sóhajtott utolsót, hogy megtette a kötelességét...

Annál keserűbb lett Kántor János ocsúdása. Már maga az is, hogy felesége, se szó se beszéd, itt hagyta, mélyen megrendítette és megzavarta. Egymást is úgy szerették, ahogy gyermekeiket. És megfordítva rendezte el magában: amint az annak rendje és módja; ő hal meg előbb. Az asszony dolga, hogy az embert eltakarítsa, megsirassa, sírját ápolja.

— Én kössek koszorút a keresztedre, lelkem? — kérdezgette a halálba hűtlenedett párját, ahogy az ott feküdt a tiszta szobában a letakart tükrök előtt. — Nem való az ilyesmi nekem!

Tűnődve nézegette nehéz, görcsös ujjait. Ezekkel virágot szakajtani, oda-illeszteni az egyik violát a másikhoz?! Az asszony persze semmit nem válaszolt, feküdt komolyan és bánatos ábrázattal hanyatt a koporsóban és nézett a végtelenbe.

Nagyon elszomorodott Kántor János. Ült a koporsó mellett és gondolkozott. Ezentúl nem lesz, akinek úgy adhasson kérdéseket, ahogy ennek az elnemt asszonynak adott. Ahogy ült, minden erő elfogyott a karjaiból és lábaiból.

— Olyan lettem, mint a malom, ami mellől elszökött a patak, ami hajtja! — bólogatott az asszony felé.

De ez erre se válaszolt.

A koporsó mellett az ember, ha szíve fele fekszik benne, csak apróságokat tud észrevenni, hogy a gyertya meghajlik a melegben, a tükrön félrecsúszott a fekete kendő, s az elsőrgült halotti kézbe rosszul tették oda az imádkozó asszonyok a rózsafüzért.

Meg aztán, hogy milyenek a koszorúk, amiket az egymás után érkező gyászoló rokonok hoznak.

Megdöbbenően figyelte, hogy gyermekei hozzák a leghitványabbakat. Nem volt azokban a koszorúkban semmi szeretet. A virágok nem mondtak bennük semmit, szomorúan és némán hervadoztak. Mikor tanult fia beállított a maga koszorújával, Kántor János olyat pillantott rá, hogy az zavarba jött és mentegődni kezdett.

— Nem találtam hirtelenében más koszorút!

Kántor János bólogatott. Magában azt mondta:

— Ez az édes fiam, amit anyád soha nem mondott neked: hogy „nem találtam”.

De hangosan annyit mondott:

— Jó lesz az, fiam! Add ide, majd megöntözöm, hogy feléledjen.

Elvette a koszorút, kíváncsorgott vele a kúthoz s meglöcsölte. És ráperdült egy könnye is.

— Ettől biztosan feléled! — motyogta a néma asszonynak. Ne félj anygylom, majd én pótolom, amit ezek elfelejtettek...

Amikor a temetés végetért, körülállták a gyerekei.

— Mit akar édesapám? — kérdezte a legöregebb. — Mi legyen anyánk hagyatékával?

Kántor János elmosolyodott, csöppet se lepte meg a kérdés.

— Az volna a legjobb — magyarázott tovább a fia, a tanult városi — hogy ossza szét. Valami kis földje magának is megmarad. Abból nyugodtan elidegélhet. Adja ki anyánk részét.

Kántor János szegény ember volt, amikor megházasodott. Nem volt több fél hold földjénél. Az asszony hozta a házhoz, amivel nekiindultak.

Legyintett. Úgy sincs ereje dolgozni többet. Vigyék.

— De ki főz majd nekem? Meg ki mos rám?

— Azzal ne törődjék — mondta lánya. — Csak nem hagyjuk ápolatlanul!

Kántor János bólogatott és a koszorúkra gondolt. Aztán arra is, hogy jó volna azért valami frást készíteni, kikötni, mi a járandósága... De elröstelte magát. Ó, aki annyit tett a gyermekeiért, szerződést írjon velük, mintha vadidegenek volnának?! Leégne a bőr a képéről, ha híre menne a faluban.

— Hagyjatok most — mordult rájuk. — Legalább addig, amíg a koszorútok megfonyad anyátok sírján!

Majdnem hozzátette:

— Úgyse kell sokat várnotok, mert fonyadt volt, mikor hoztátok.

De elnyelte a keserű megjegyzést. Annál is inkább, mert megszólalt tanult fia:

— Pedig én azt ajánlanám, kedves édesapám, hogy intézzük el most ezt a dolgot. Édesapám már a hetvenkilencedik esztendejét tapossa. Igazán nem való, hogy dolgozzék. Ha másért nem, miattunk se teheti. Eddig is pirulva kellett hallgatnunk, amikor az emberek megkérdezték: hát az öregek még dolgoznak? És ti engeditek? Nem teheti édesapám. Édesanyánkkal, szegénnyel nem lehetett szót érteni ebben a dologban, Isten nyugosztalja. Makacs volt. Édesapám legyen belátóbb és ne hozzon ránk szégyent.

— Bizony! Úgy van! Igazat mond! — hangoztatták a többiek is.

És a meghatottságtól piros karika kerekedett a szemük körül.

Kántor János sóhajtott.

— Vigyétek a földeket. Tegyetek velük, amit akartok. A házat is rátok íratom, csak azt kötöm ki, hogy halálomig legyen az enyém a haszonélvezet joga.

— Persze! Természetes! — mondták a gyerekek könnyes szemmel, kórusban. — Ennivalóval meg ellátjuk!

Levette tehát Kántor János kezét az eke szarváról. Szétoztotta vagyonát gyerekei között.

Meg is kapta érte az ígért járandóságot, élelmet — az első hónapban. A másodikban már akadozni kezdett a gyermeki szeretet buzgalma, a harmadikon csak épp hogy csörgedezett. És mire eltelt egy fél esztendő, ki is apadt teljesen. Lánya nemcsak, hogy ápolni nem akarta, de még enni is elfelejtett küldeni neki, ugyanígy a két gazdálkodó fia is. Mikor pennát fogott és panaszkodni kezdett tanult fiának, az kurta és semmitmondó válasszal fizette ki... Annyit koplalt, mint soha életében.

— Végem van! — sóhajtozott magában. — Vehetem vénségemre a koldúsbót!... Vagy a kötelet...

Kertje végében zöldellett egy hatalmas mogyorófabokor. Reszkető kezével levágott róla egy husángot. Koldúsbótnak valót. Aztán a kamrából előszedett egy kötelet. Mind a kettőt letette a küszöbre, elébük ült és gondolkozott sokáig, melyiket válassza. Nem a félelem miatt választott közöttük nehezen, hanem a haragja miatt.

— Bolond ember! — szólalt meg végül hosszas gondolkodás után. — Eredj ki a sírhoz! Beszéld meg az asszonnyal!... Az mindig jó tanácsot adott neked!

Megnyugodva megette az utolsó darab kenyérvékjét, ami gyerekei gyorsan múló hálájából megmaradt, aztán hóna alá vette a botot és a kötelet is és kiballagott velük a temetőbe. Mind a kettőt letette a fekete kereszt elé, amelyen ott fehérlett a felírás: Itt nyugszik Kántor Jánosné, Felleg Anna, élt 73 évet. Maga pedig leült az átellenes sírra és beszélni kezdett.

— Ne haragudj édes lelkem, hogy háborgatom nyugalmaidat, de végső szükségben vagyok. Tudod, a gyerekek miatt, most is csak a gyerekek miatt... Rosszul cselekedtünk, galambom, nagyon rosszul, amíg együtt jártunk itt a sárban. Valamit kifelejtettünk mindabból, amit tettünk... Pedig de sokat is küszködtünk! Ugy-e, galambocskám?!

A szél suttogott a temetőben és ezer virág bólogatott mindenfelől Kántor János felé. Sőhajtva folytatta tovább.

— Ezért kerültem most én végszükségbe... Magamban egyedül nem tudom eldönteni, hogyan kapaszkodjam ki belőle! Ezzel a bottal-e, vagy ezen a kötelen?... Te már közelebb vagy ahhoz ott fent, aki mindennek a tudója. Kérd meg nevemben, mert magam gyöngé vagyok arra is, hogy megkérdezzem: mondja meg mit tegyek?

Elhallgatott és türelmesen várt és figyelt, hiszen tudta, messziről, nagyon messziről jön a felelet, időbe telik, amíg eljut az ő füleihez. Hallgatta, hogyan susog a szellő a virágok, füvek, főképpen pedig a száraz koszorúk között felesége sírkeresztjén.

S amíg hallgatódzott, egyszerre csak tisztán hallotta — valahol mélyen, a sír mélyén, vagy lelke mélyén — mindegy az — megszólalt egy hang. Szelíden, mint máskor régen, de korholón:

— Szamár vagy János! Nem elég, hogy odaadtad ezeknek a haszontalanoknak egész földi életedet, oda akarod adni még örök üdvösségedet is?!

— Szóval a botot válasszam? — kérdezte tünődve János.

— Azt! Azt! — suttogták minden felől a temetőben a virágok.

— Akkor hát elmegyek koldulni! — vélte az öregember.

— Szamár vagy János! — szólalt meg újból a hang. — Mit érsz vele?

— Ezt se tegyem? Mit hát akkor? A botot mondd, hogy ahhoz nyúljak! Megverjem talán vele őket? Gyenge vagyok már hozzá. Kicsavarják a kezemből!

— A gyengeséget pótolja az okosság! — vitakozott a hang. — Te pedig pótdold, amit elmulasztottál.

Nagyon megcsóválta erre a fejét az öreg. Aztán várta, hogy tovább szóljon a suttogó korholás. De nem szólt az. A szél elcsöndesedett és a virágok szelíden mozdulatlanul kuporogtak a sírokon. A nap a látóhatár szélén ült már az akácok és szomorúfüzek felett. Arra felé figyeltek a virágok mind. János is arra nézett, gyulladt és fáradt öreg szemével.

— Mintha nagy arany cipő volnál! — sóhajtotta. — Lehetnél az én arany cipóm, drága kenyérmé! Öregember soha el nem fogó kenyérméje.

S ahogy elröppent ajkáról a szomorkás sóhaj, nagyot villant lelke tükörén az alkonyodó nap sugara.

— Bizony ez nem is ostobaság! — kiáltott. — Lám-e! Milyen okos gondolatot adott, galambocskám.

Lelahajolt a kereszthez és megigazította rajta az elszáradt koszorút:

— Mindig mondtam, hogy nincs nálad jobb feleség! Még odaát se hagysz el.

Felszedte a kereszt alól a botot meg a kötelet és, ahogy az öreg emberek szoktak sietni, szapora topogással elindult kifelé a temetőből. Ment, de nem a falu felé, hanem neki a dombnak a falu mögött, azokon is keresztül az erdőnek, mely a dombon, völgyön és patakon túl zúgott a hegyen. Az erdő szélén, a patak mellett állt a vén erdőszház. Benne lakott Kántor János jó öreg komája, akivel hajdanában együtt indultak neki az erdőnek és az életnek, mint szegény emberek.

Este lett, mire Kántor János vén lábaival becsoszogott az erdőszházba.

— Ezeket meg minek cipeled? — kérdezte a nagyszakállú erdősz-koma, mikor János elébe tette az asztalra a kötelet meg a vastag botot.

— Majd elmondom sorjában, édes komám! — mosolygott keserűn Kántor

János. — A feleségem küldött velük hozzád... Ne húzd fel a szemöldököd, nem vagyok bolond... Megvan-e még az az aranyad, amit annakidején a zsványlukban találtál és aminek a titkát csak velem osztottad meg?

Az öreg erdész szakállába bölintott, Kántor János pedig sóhajtva folytatta.

— Hiába, okosabb voltál, mint én. Én, látod, mindenemet szétszítottam. Még is kaptam érte a jutalmam drágalátos gyermekeimtől. Éhezem, öreg barátom, mint a legutolsó koldús.

Az öreg erdész megmozdult a székből, de Kántor János leintette.

— Hagyd csak. Nem azért jöttem, hogy most adj nekem egy kis kenyeret. Azt megeszem és holnap újra éhes vagyok... Napok óta tünődöm, hogy felakasszam-e magam erre a kötélre, vagy ezzel a bottal induljak-e koldulni. Gondoltam, mielőtt bármelyikbe belefognék, megtanácskozom a feleségemmel... Ott kint a sírnál, a temetőben jutott eszembe valami... ő küldte az ötletet, ki más küldhette?! Arról van szó öreg cimborám, hogy ha megbíznál bennem és valamit abból az aranypénzből egy hétre nekem kölcsönadná, megmenthetném nemcsak hátralévő életemet, de örök üdvösségemet is. És megmentené a szegénytől is, hogy fel kellett akasztanom magam. Én neked egy hét múlva visszaadom ugyanazokat az arany pénzeket hiánytalanul, amiket nekem adsz... Hallgasd meg, mit eszeltem ki...

A két öreg összedugta a fejét, sustorgott, bólogatott, magyarázott, aztán egymás öreg tenyerébe csaptak.

— No ezt jól kigondoltad! — dörmögte az öreg erdész. — Igyunk rá, de előbb harapjunk.

Éjfélig iddögált a két öreg s olyan jó kedvük kerekedett, hogy dúdolván indultak a falu felé. Az erdész ugyanis erősködött, hogy puskával kíséri el komáját a pénz miatt. Mikor odaértek a temetőkapuhoz, Kántor János megrántotta komája kabátját.

— Hallod-e? Ez az asszony megérdemli a tiszteletet.

— Meg bizony! Okos asszony az. Még halála után is az. Gyerünk oda a sírjához és tiszteletére hadd süssem el a puskám.

Bebotorkált a két öreg az asszony sírjához, az erdész a levegőbe emelte fegyverét, Kántor János pedig levette a kalapját és szalutált, mint cugszifirer korában tette. A dörrenés nyomán lomha, fekete árnyék lebbent fel a temetőkerítés fáirol és a faluban üvöltöni kezdtek a kutyák... A két öreg megnyugodva folytatta útját.

Kántor János néhány napig ki se mozdult az udvarból. Eddegélte azt a tarisznya ennivalót, amivel az öreg erdész még felségítette s egész nap a kamrájában egy ládán dolgozott, fűrészelt, kopácsolt, faragott. Utána pedig beült az utcai szobájába.

Másnap estefelé már feltűnt a szomszédoknak, hogy az öreget nem látni. Az egyik asszony oda is szólt legény fiának.

— Nézd meg, mi van azzal a vén Jánossal. Nem halt-e meg?

A legény szívdobogva osont be a vén ember udvarába és lóhalálába szaladt vissza.

— Nem halt az meg. Ott ül a házban az asztal előtt és aranyakat számol.

— A vén betyár! — Szörnyülködött a szomszédasszony jóakarattal. Még a bőre alatt is pénz van! Hiába fosztották ki gyermekei!

Másnap már az egész környék ott leselkedett Kántor János ablakán. Ő meg csak ült az asztal előtt, amelyen ott hevert a hosszú láda. Időnként belenyúlt, kivett egy marék pénzt és hangosan számolt.

— Kilencezerkilencszázötven... Kilencezerkilencszázötvenegy... Kutyate-ringettét... Mindig elvitém...

Harmadnap este bezörgetett hozzá a lánya egy nagy tál ennivalóval. Az öreg megvárta, amíg háromszor zörget, kényelmesen eltette a ládát, aztán nyitott ajtót.

— Mit akarsz? — kérdezte komor képpel.

— Enni hoztam — válaszolta kedvesen, mosolyogva a derék leány.

Az öreg a tálat nézte. Csibehús volt rajta, finom, öregeknek való, puha kenyérkével.

Várta ezt a tálat három napja, de ahogy itt volt előtte, nagy émelység emelkedett fel a gyomrából.

— Edd meg csak magad! — tört ki belőle a szó.

És becsapta az ajtót lánya orra előtt. Az mérgesen leforrázva, hosszú orral távozott.

Aztán jött a két menyé, azok is hozták a maguk tálaikat, zörgettek, kiabáltak be az ablakon. De ki se nyitott nekik. Hevert az ágyon és gondolkozva nézett a levegőbe.

Megvárta, míg egészen besötétedik. Akkor óvatosan kilesett, kiment, bezárt az ajtót, s lopva, a kerten keresztül kiszökött az udvarból. Meg sem állt az öreg erdőszig.

— Visszahoztam a pénzedet, öreg cimbora — sóhajtott a szomorúan.

— Mi ez? Nem sikerült? Nem jöttek? — kérdezősködött az erdősz. — Már hozzám kijött a híre, hogy tízezer aranyat számláltál össze az elmúlt napokban.

— Jöttek biz azok. Hoztak is enni! De én nem tudom elfogadni — panaszkodott János. — Búze van annak az ételnek, amit hoznak, öreg barátom. Ha én abból egy falatot megeszek, belehalok... De nincs is szükségem rá, hogy egyem... Meghalok már, hála Istennek! Csak annyi erőm maradt, hogy visszahozzam a pénzed. Hazamegyek és lefekszem. Arra kérlek, holnap mise után hívd el hozzám a papot, meg a bírót. Meg akarom íratni a végrendeletet.

Az öreg erdősz megint hazakísérte Jánost, Most már azért, hogy az út szélén ne dőljön el. Másnap pedig illendően felvette ünneplőjét, elment a paphoz és a bíróhoz. Azok készségesen mentek a végrendeletet elkészíteni, hiszen mind a ketten régi barátai voltak szegény Kántor Jánosnak. A szomszédok és rokonok ott leselkedtek a ház körül. De csak annyit láthattak, hogy a három öreg nagyon komolyan és szomorúan lép ki a házból és a pap a hóna alatt hozza a ládát, aminek akkora híre támadt két nap alatt nemcsak a faluban, de az egész környéken.

— Micsoda nehezen cipeli! — jegyezte meg valaki a leselkedők közül.

— Hogyne cipelné nehezen. Tízezer arany nagy súly ám — mondta egy másik.

És találgatták, kire hagyta azt a rengeteg pénzt.

— Biztosan a tanult fiára! — mondotta ki valamelyik élenkebb képzeletű asszony. — A többieket elzavarta magától.

Igy is terjedt el a híre. Lánya, két gazdálkodó fia odaállt az ágya elé és szemrehányással illették.

— Miért kedvez városi fiának?

— Nem kedvezek én egyiteknek se — mondotta a haldokló. — Egyformán szeretlek mindnyájatokat.

Hiába faggatták, hiába udvaroltak neki, többet nem válaszolt. Nézett maga elé, a messzeségbe s ott kutatott szemével valakit. S mikor megpillantotta, amit keresett, elmosolyodott és lehunyta a szemét.

Meghalt Kántor János, hamarabb, mint ahogy elfogyott a tarisznya elemőzsia, amit az öreg erdősz pakolt be neki. Halálának, meg a tízezer aranyak messzire futott a híre. Megérkezett városi fia is. Mikor meghallotta a láda történetét, igen meghatózott...

Az öregnek a hálás gyermekek szép koporsót rendeltek, cifra koszorúval és sírva álltak körül az udvaron, ahol rengeteg kíváncsi gyülekezett össze.

Bánatba merülve kísérték a temetőbe... Csak akkor hökkentek meg, mikor a sírnál, ahogy elcsitul a hant dübörgése, megszólalt az öreg bíró.

— Figyelmet kérek, tisztelt gyászoló közönség! Kedves barátunk végső kívánsága szerint végrendeletét nyilvánosan kell felolvasni. Akit érdekel, jöjjön egy félóra múlva meghalt barátunk házához.

Mondani se kell, hogy fél órán belül ott szorongott Kántor János udvarán az egész falu, mikor a pap, a bíró és az öreg erdész az udvarba lépett a ládával. A négy mélyen gyászoló gyermek, hozzátartozóival együtt zavarodottan állt a tömeg közepén. Sűrűn kérdezték, mirevaló az ilyen sietség és miért a nyilvánosság.

A bíró válaszolt a kérdésre.

— Azt mondotta a végrendelező, hogy mikor felesége meghalt, gyermekei türelmetlenkedtek a hagyatéka miatt. Most azért nem akarja őket várokozatni.

— De minek a nagy nyilvánosság? — kérdezte a tanult fia.

— Mindjárt kiderül! — válaszolt a bíró. Átvette a ládát és kinyitotta.

Egy levelet emelt ki belőle és odanyújtotta a papnak, hogy olvassa. Az feltette a pápaszemét és nekifogott:

— Végrendelet... Készítettem ép elmével én Kántor János gazdálkodó, három hites tanú, főtisztelendő Bárány Ignác plébános úr, Págyi Márton bíró úr és Szalkai Péter erdész úr jóbarátaim előtt azon kéréssel és meghagyással terhelve őket, hogy temetésem után rögtön olvassák fel ezen végrendelezésemet a község színe előtt...

Megigazította a szemüvegét és folytatta, míg az egybegyűlt nép lélekzetvisszatarva figyelt.

— Ezen ládában van minden, amit gyermekeim nekem meghagytak. Kérem és meghagyom, mutassák fel a községnek.

A bíró belenyúlt a ládába és kiemelte belőle a botot és a kötelet. Szörnyülködő moraj hullámzott végig az egybegyűlt népen.

— Koldusbót az és kötél! — folytatta a végrendelet. — Ez maradt számomra gyermekeim hálájából.

— Rettenetes! Gyalázat! Így megszégyeníteni! — tört ki a kiáltás a gyászoló gyerekekből. A nép először dermedten, elszőnyedve hallgatott. Aztán egyszerre felharsant a kiáltás:

— Folytassa plébános úr!

A halott árnyéka mintha megbűvölte volna a tömeget. A felháborodás, amivel eddig csöndben figyelték az öreg ember vergődését és koplalását, most mint egy óriás hullám, felcsapott. A négy hálátlan gyermek riadtan hallgatott el. Nem mert megmozdulni helyéből.

A pap levette szemüvegét és körültekintett és mentegetődzve szólt:

— Kínos és szomorú kötelesség ez mind a hármunk számára. De a haladokló valósággal megfenyegetett, ne legyen nyugalomunk, sem itt, sem a sírban, ha nem teljesítjük kívánságát...

Dermedt csöndben folytatta a végrendelet felolvasását.

— Megérdemlenék gyermekeim, hogy rájuk hagyjam ezt a koldusbót és ezt a kötelet. De a halál árnyékában megbocsájtok nekik. Mert én is mulasztást követtem el. Csak vagyont hagytam rájuk, de szívet nem. Szánandó koldúsok tehát ők úgyis...

— Ilyen szégyen! — jajdult fel a városi fiú. — Nem birom hallgatni. Elmegyek.

Két öccse azonban megragadta.

— Tanulj csak! Tanulj meg, amit elfelejtettél megtanulni.

A pap folytatta:

— A kötelet és a koldusbót a községnek hagyom. Őrizzék valahol a sekrestyében, vagy a bíró házánál. És valahányszor szülő gyermeket visz kereszt-

telni, mutassák meg az apának ezt a botot és ezt a kötelet figyelmeztetésképpen. Úgy nevelje szülőiteit, hogy ne kerüljön miattuk abba a helyzetbe, amibe Kántor János került: akinek kölcsönkapott pénzt kellett csörgetnie, hogy gyermekei kapzsóságát becsapja, enni kapjon tőlük és így meneküljön a koldúsbottól és a kötélről.

Csak az asszonyok szepegése hallatszott a tömegben. Lesütött fővel hallgatott mindenki, mintha nem merne szemébe nézni egy szegény öregember árnyékának.

— A szeretet diktálta, amit tettem — folytatta a végrendelet. — A szeretet bolondja voltam életemben, minek lennék hozzá hűtlen a sírkereszt árnyékában! ? Most hagyom gyermekeimnek, amit elfelejtettem nekik megadni: szívet és észet.

Mikor az öreg pap befejezte olvasnivalóját, eltette pápaszemét, sarkonfordult és szó nélkül elindult kifelé az udvarból. Utána a bíró, hóna alatt a ládával, majd nyomukban a nagyszakállú erdész. A tömegben sem hallatszott egyetlen megjegyzés, se gúnyos, se elítélő, se helyeslő. Lehajtott fővel távozott nemcsak a gyászoló rokonság, hanem mindenki, aki ott volt a temetésen, még a pendelyes gyerekek is.

Az öreg erdész lassan lépkedett végig a falun hazafelé és csak fejbólintással felelt a fiatalok köszönésének. Néha beledörmögött a szakállába, mintha valakivel beszélgetne. Mikor odaért a temetőhöz, megállt és elbáméskodott a friss sírra. Kabátjából, amin rég megfagyott a zöld cserfalevél, pipát szedett elő, aminek a feje éppen olyan nagyszakállú embert ábrázolt, mint amilyen ő maga volt. Amíg a gyufával bajlódott, felhúzta bozontos szemöldökét és újból a sírra tekintett.

Csendes susogás hallatszott onnan, mint mikor öreg ember beszélget meghitten öreg asszonyával:

— Sehogy se értettem eleinte, galambon, mire is célzol, mikor azt mondtad, pótoljam, amit elmulasztottam — mondta az öreg férfihang.

— Mert akkor még nem tudtad, hogy hamarosan indulnod kell utánam! — felelte rá az öregasszony hangja. — Nem mondhattam meg neked, mert tudva van, az órát nem mondhatja meg senki, csak az Atya.

— Azt hittem először, azért mondd a pénzt, hogy rászédjem őket és tovább éljek! — sóhajtott az öregember.

— Dehogy is! Ez mind csak arra kellett, hogy jobban csattanjon a kötél, meg a bot! — csevegett tovább az asszonyi hang...

A vén erdész rábólintott és akkora füstöt engedett szakállas pipájából, hogy háztűznek is beillett volna.